

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı

**UYGULANMAKTA OLAN GELENEKSEL BASKI
YÖNTEMLERİNİN KASTAMONU VE TOKAT ÖLÇEĞİNDE
KARŞILAŞTIRILMASI**

Yavuz AĞAÇHANLI

Danışman

Prof. Dr. İbrahim Halil TÜRKER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Haziran, 2019

TELİF HAKKI

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Ek Madde 40 hükümleri çerçevesinde (Ek:22/2/2018-7100/10 md.) “*Lisansüstü tezler yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik kararı alınmadıkça, bilime katkı sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından elektronik ortamda erişime açılır.*”

Araştırmacılar tezlerin tamamı veya bir bölümünü yazarın izni olmadan ticari veya mali kazanç amaçlı kullanamaz, yayımlayamaz, dağıtamaz ve kopyalayamaz. Ulusal Tez Merkezi Web Sayfasını kullanan araştırmacılar, tezlerden bilimsel etik ve atıf kuralları çerçevesinde yararlanırlar.

YAZARIN

Adı : Yavuz

Soyadı : AĞAÇHANLI

Bölümü : Resim-İş Öğretmenliği

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Uygulanmakta Olan Geleneksel Baskı Yöntemlerinin Kastamonu ve Tokat Ölçeğinde Karşılaştırılması

İngilizce Adı : Comparison Of Applied Traditional Printing Methods In Kastamonu And Tokat Scales

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Yavuz AĞAÇHANLI

İmza:

KABUL VE ONAY

Yavuz AĞAÇHANLI tarafından hazırlanan “Uygulanmakta Olan Geleneksel Baskı Yöntemlerinin Kastamonu ve Tokat Ölçeğinde Karşılaştırılması” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Bir öge seçin. ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi **Güzel Sanatlar Eğitimi** Anabilim Dalı, **Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Başkan: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Bu tezin **Güzel Sanatlar Eğitimi** Anabilim Dalı, **Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Tarihi: __ / __ / ____

Prof. Dr. Ali ERASLAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

(İmza ve Mühür)

Sanat eğitimcilerine ithafen

TEŐEKKÖRLER

Çalıőmalarım boyunca bana rehberlik ederek yardım ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. İbrahim Halil Türker'e ve bu süreçte manevi desteklerini her zaman hissettiğim aileme, eőime, arkadaşlarıma ve hocalarıma teőekkürü bir borç bilirim.

**UYGULANMAKTA OLAN GELENEKSEL BASKI
YÖNTEMLERİNİN KASTAMONU VE TOKAT ÖLÇEĞİNDE
KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Yavuz AĞAÇHANLI

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2019

ÖZ

Bu araştırmanın amacı Kastamonu ve Tokat yörelerinde halen uygulanmakta olan geleneksel baskı yöntemlerini karşılaştırmaktır. Böylece farklı ve ortak yönleri ortaya çıkarmakla birlikte gün geçtikçe önemini yitiren kültürel mirasımızın önemli yapı taşlarından sayılan geleneksel baskı yöntemlerine de dikkat çekmek istenmiştir. Çalışma kapsamında Kastamonu ve Tokat yörelerine geziler düzenlenmiş, geleneksel baskı yöntemlerini uygulayan atölyeler ele alınmıştır. Problemin çözümü için konuyla alakalı kitap, dergi, tez, makale ve internet kaynakları taranmış olup, uzmanlarla gerçekleştirilen söyleşilerle birlikte elde edilen veriler sistematik bir biçimde bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : baskı, baskı yöntemleri, geleneksel, uygulama.

Sayfa Sayısı :

Danışman : Prof. Dr. İbrahim Halil TÜRKER

İkinci Danışman :

COMPARISON OF APPLIED TRADITIONAL PRINTING METHODS IN KASTAMONU AND TOKAT SCALES

MS Thesis

Yavuz AĞAÇHANLI

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

June, 2019

ABSTRACT

The aim of this research is to compare the traditional methods of printing which are still being applied in Kastamonu and Tokat regions. Thus, it is desirable to draw attention to the traditional methods of printing, which are considered as important building blocks of our cultural heritage, which has lots its significance day by day as well as revealing different and common aspects. Within the scope of the study, tours to the Kastamonu and Tokat regions were organized and workshops that used traditional printing methods were handled. For the solution of the problem, relevant books, journals, theses, articles and internet resources were scanned and the data obtained with the interviews conducted with the experts have been tried to be integrated systematically.

Key Words : **printing, print method, traditional, application**

Number of Pages :

Advisor : **Prof. Dr. İbrahim Halil TÜRKER**

Co-advisor :

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI.....	II
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	III
KABUL VE ONAY	IV
TEŞEKKÜRLER	VI
ÖZ.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
I. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Problem Durumu	2
1.2 Araştırmanın Konusu.....	2
1.3 Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.4 Araştırma Soruları	3
1.5 Araştırmanın Sayıltıları ve Sınırlılıkları.....	3
1.6 Tanımlar.....	4
İKİNCİ BÖLÜM	6
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1 Baskı Sanatının Geçmişi	6
2.2 Türkiye 'de Baskı Sanatının Kısa Tarihçesi.....	8
2.3 Baskı Teknikleri	9
2.3.1 Yüksek Baskı (Rölyef Baskı).....	10
2.4 Anadolu'da Kalıp Baskı (Ağaç Baskı).....	12
2.5 Kastamonu ve Tokat Örneği	14
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	27
III. YÖNTEM.....	27
3.1 Araştırma Modeli	27
3.2 Evren ve Örneklem	28
3.3 Verilerin Toplanması	28
3.4 Verilerin Çözümlemesi ve Analizi	28
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	30
IV. BULGULAR.....	30
4.1 Geleneksel El Baskıcılığının Geçmişi Hakkında Neler Söylenbilir?.....	31

4.2 Kullanılan Araç-Gereçler Nelerdir?.....	32
4.3 Daha Çok Hangi Yöntemler ve Teknikler Kullanılmaktadır?	35
4.4 Geleneksel Ahşap Baskının Aşamaları Nelerdir?	36
4.5 Uygulama Alanları Nelerdir?.....	38
4.6 Kastamonu ve Tokat Çalışmaları Arasındaki Farklılıklar ve Benzerlikler Nelerdir?.....	40
4.7 Geleneksel Baskı Yöntemlerinin Günümüzdeki Durumu Hakkında Neler Söylenbilir?.....	47
4.8 Yükseköğretim Sanat Eğitimi Kurumlarında Geleneksel Baskı Yöntemlerine Yeteri Kadar Yer Veriliyor Mu?	47
4.9 Farklı Kurum ve Kuruluşlardan El Baskıcılığı ile İlgili Yeterince Destek Sağlanıyor Mu?.....	47
4.10 Geleneksel Baskı Yöntemlerinin Yaşatılması Adına Ne Gibi Önlemler Alınabilir?	48
4.11 Beklentileriniz ve Önerileriniz Nelerdir?.....	48
BEŞİNCİ BÖLÜM	49
V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	49
KAYNAKÇA	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ahşap Baskı Çalışması	5
Şekil 2: Şanlıurfa Müzesi Istampada-Damga Mühür Örneği	7
Şekil 3: Ağaç Baskı Kalıbının Oyulma Aşaması	9
Şekil 4: Tokat Müzesi Ahşap Baskı Örneği	11
Şekil 5: Ağaç Baskı Kalıbı	12
Şekil 6: Hitit Sanatına Ait Mühür Biçimindeki Kalıplar	14
Şekil 7: Bedri Rahmi Eyüboğlu Arşivinden Renkli Ahşap Baskı Çalışması	17
Şekil 8: Bedri Rahmi Eyüboğlu Arşivinden Renkli Ahşap Baskı Çalışması	18
Şekil 9: Bedri Rahmi Eyüboğlu Arşivinden Tek Renk Ahşap Baskı Çalışması	19
Şekil 10: Tokat Ahşap Baskı Örneği	20
Şekil 11: Kastamonu Ahşap Baskı Kalıp Örneği	22
Şekil 12: Tokat Ahşap Baskı Kalıp Örnekleri	22
Şekil 13: Tokat Ahşap Baskı Uygulama Örneği	24
Şekil 14: Tokat Renkli Kumaş Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği	25
Şekil 15: Kastamonu Kumaş Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği	25
Şekil 16: Kağıt Üzerine Ahşap Baskı Örneği	26
Şekil 17: Kumaş Üzerine Ahşap Baskı Örneği	26
Şekil 18: Ermeni Ustaların Arşivinden Ahşap Baskı Kalıp Örnekleri	31
Şekil 19: Tokat Ahşap Baskı Kalıp Örnekleri	33
Şekil 20: Boya Teknesi	33
Şekil 21: Tokat Müzesi Ahşap Kalıp Oyma Araç-Gereçleri	34
Şekil 22: Parmak Koruyucu (gön)	34
Şekil 23: Anilin Boya	35
Şekil 24: Ahşap Baskı Desen Aktarma Aşaması	37
Şekil 25: Ahşap Baskı Uygulama Aşaması	37
Şekil 26: Çanta Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği	38
Şekil 27: Ebru Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği	39
Şekil 28: Yastık Kılıfı Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği	39
Şekil 29: Kastamonu Ahşap Baskı Kalıp Örnekleri	41
Şekil 30: Tokat Ahşap Baskı Kalıp Örneği	41
Şekil 31: Tokat Renkli (elvan) Ahşap Baskı Örneği	42
Şekil 32: Kastamonu Tek Renk (karakalem) Ahşap Baskı Örneği	42
Şekil 33: Şapka Üzerine Renkli Ahşap Baskı Uygulama Örneği	43
Şekil 34: Masa Örtüsü Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği	44
Şekil 35: Hitit Güneş Burcu Renkli Ahşap Baskı Örneği	45
Şekil 36: Osmanlı Para Motifli Ahşap Baskı Kalıbı	46
Şekil 37: Osmanlı Para Motifi Örnekleri	46

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

“Sanat, insanın dış dünyadan edindiği imgeleri, iç dünyasında bulduğu yansımalar ile ortaya çıkan gizemli bir alandır” (Erbay, 2013, s. 5). “Dillerin nasıl doğduğunu bilmediğimiz gibi, sanatın da nasıl doğduğunu bilmiyoruz” (Gombrich, 2009, s. 39). “Sanata ilişkin sözlerin en ortak noktası, insanlık ile yaşıt olduğu üzerinedir” (Şişman, 2011, s. 1).

İnsanlık tarihiyle eş değer bir geçmişe sahip olan sanat, her dönemde köprü vazifesi görmüş ve çeşitli görevler üstlenmiştir. Geçmişe ışık tutup geleceğe yön veren sanatın izlerine bazen mağara duvarlarında, bazen taşınabilir malzemeler olan çanak çömlek, deri ve kumaş parçalarında, bazen de bir heykel, bir tuval veya mimari bir yapı üzerinde rastlamak mümkündür.

İnsanlar her dönemde sanatla iç içe olmuşlardır. Yaşam biçimlerine paralellik arz eden sanat anlayışları ve ifade tarzları geliştirmişlerdir. Dolayısıyla bugünkü Anadolu toprakları da geçmiş dönemlerde birçok medeniyeti bağrında barındırdığı için yaşam koşullarının sanat anlayışlarını etkilemesi sonucunda oluşan ifade biçimleri açısından zengin ve köklü bir mirasa sahiptir. Günümüzde teknolojik gelişmelerin etkisinde şekillenen birçok alan gibi sanat da bu değişimlerden ve gelişmelerden payını almaktadır. Çağın gereği olarak sanatı teknolojik yeniliklerle yeniden yorumlayıp anlamlandırırken geleneksel olanı da bir kenara koymak doğru olmayacaktır. Zira sanat geçmişle geleceğin etkileşimi sonucunda anlam bulup şekillenmektedir. Dolayısıyla sanatı salt geçmişten veya gelecekte ibaretmiş gibi düşünmek sanatın doğasına aykırılık yaratacak yanlış bir yaklaşım olacaktır. Bu noktadan hareketle çalışmanın problem durumunu teşkil eden Anadolu’da geçmişten günümüze süregelen ancak kaybolmaya yüz tutmuş el baskıcılığı gibi yöntemler geleneksel sanatlar içerisinde önemli bir konuma sahiptir.

Çalışma kapsamında özellikle Tokat ve Kastamonu yörelerinde halen uygulanmakta olan geleneksel baskı yöntemleri ele alınmış, farklı ve ortak yönlerin ortaya konulmasıyla birlikte gün gittikçe önemini yitiren bu yöntemlerimize dikkat çekilerek yaşatılabilmesi adına alınabilecek tedbirler sorgulanmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma, beş bölümden oluşmaktadır:

I. bölümde Giriş bölümünün alt başlıkları olan; Araştırmanın Problem Durumu, Araştırmanın Konusu, Araştırmanın Amacı ve Önemi, Araştırma Soruları, Araştırmanın Sayıtları ve Sınırlılıkları, Tanımlar başlıklarına yer verilmiştir.

II. bölümde Kuramsal Çerçevenin alt başlıkları olan; Baskı Sanatının Geçmişi, Türkiye’de Baskı Sanatının Kısa Tarihçesi, Baskı Teknikleri, Yüksek Baskı (Rölyef Baskı), Anadolu’da Kalıp Baskı (Ağaç Baskı), Kastamonu ve Tokat Örneği başlıkları yer almıştır.

III. bölümde Yöntem kısmının alt başlıkları olan; Araştırma Modeli, Evren ve Örneklem, Verilerin Toplanması, Verilerin Çözümlemesi ve Analizi başlıklarını içermektedir.

IV. bölümde araştırmaya ilişkin edinilen Bulgulara yer verilmiştir.

V. bölümde Sonuç, Tartışma ve Öneriler yer almaktadır.

1.1 Araştırmanın Problem Durumu

Uygulanmakta olan geleneksel baskı yöntemlerinin Kastamonu ve Tokat ölçeğinde karşılaştırılması.

1.2 Araştırmanın Konusu

Kastamonu ve Tokat yörelerinde sürdürülmeye çalışılan geleneksel baskı yöntemlerinin karşılaştırılması ve günümüzdeki durumunun değerlendirilmesi araştırmanın ana temasını oluşturmuştur.

1.3 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma; Kastamonu ve Tokat yörelerinde halen uygulanmakta olan geleneksel el baskıcılığı yöntemlerini karşılaştırmak, farklı ve ortak yönlerini ortaya çıkarmakla birlikte gün geçtikçe önemini yitiren geleneksel yöntemlerimize dikkat çekmek amacıyla hazırlanmıştır.

Ülkemiz toprakları geçmiş dönemlerde birçok medeniyete beşiklik yaptığundan köklü bir tarihe ve sanatsal mirasa sahiptir.

Farklı uygarlıklar sanatsal ifade tarzlarının da çeşitlilik arz etmesine sebep olmuştur. Ancak günümüzde bu çeşitlilik ve zenginliklerin teknolojiye ve bilinçsiz tüketime yenik düştüğüne şahit olmaktayız. Nitekim el becerisi ve emeğe dayalı ürünler artık tercih edilmemekte ve geri plana itilmektedir. Bunların yerine seri üretime dayalı ürünler rağbet görmektedir. Geleneksel sanat yöntemleri içerisinde önemli bir yere sahip Kastamonu ve Tokat yörelerinde senelerdir devam eden ancak kaybolmaya yüz tutmuş el baskıcılığı gibi yöntemlerimize gereken önem verilememektedir. Geleneksel olanı yaşatıp gelecek nesillere aktarımı adına birtakım önlemler alınması gerekmektedir.

1.4 Araştırma Soruları

Genel amaca ulaşmak adına aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

- Geleneksel el baskıcılığının geçmişi hakkında neler söylenebilir?
- Kullanılan araç gereçler nelerdir?
- Daha çok hangi yöntemler ve teknikler kullanılmaktadır?
- Geleneksel ahşap baskının aşamaları nelerdir?
- Uygulama alanları nelerdir?
- Kastamonu ve Tokat çalışmaları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler nelerdir?
- Geleneksel baskı yöntemlerinin günümüzdeki durumu hakkında neler söylenebilir?
- Yükseköğretim sanat eğitimi kurumlarında geleneksel baskı yöntemlerine yeteri kadar yer veriliyor mu?
- Farklı kurum ve kuruluşlardan el baskıcılığı ile ilgili yeterince destek sağlanıyor mu?
- Geleneksel baskı yöntemlerinin yaşatılması adına ne gibi önlemler alınabilir?
- Beklentileriniz ve önerileriniz nelerdir?

1.5 Araştırmanın Sayıtları ve Sınırlılıkları

Çalışma kapsamında yazılı kaynaklardan elde edilen veriler bilimsel bilgi olarak değerlendirilmiştir.

Bu araştırmada Uygulanmakta olan Geleneksel Baskı Yöntemlerinin Kastamonu ve Tokat Ölçeğinde Karşılaştırılmasıyla sınırlıdır.

Araştırmanın çalışma grubunu Kastamonu ve Tokat'ta geleneksel el baskıcılığı alanında faaliyet gösteren atölyeler oluşturmaktadır.

1.6 Tanımlar

Baskı, baskı teknikleri ve baskı resim gibi kavramları kısaca tanımlayacak olursak; “Baskı; bir eserin basılış biçimi veya durumu, bir eserin tekrarlanarak yapılan baskı işlemlerinden her biri, edisyon” (Akalm, ve diğerleri, 2011, s. 260-261).

“Başka bir deyişle baskı, resim ve yazıların aslına uygun biçimde çoğaltma işlemine verilen addır” (Tepecik, 1999, s. 2).

“Geçmişten günümüze kadar çeşitli yol ve yöntemler kullanılarak; yazı, resim, motif, çizim ve benzeri tasarımların, düşünce ürünlerinin basım yol ve yöntemleri ile çoğaltılması çabaları görülür. Bu çabaların uygulandığı yöntemlere genel bir tanımla baskı teknikleri denir” (Pekmezci, tarih yok).

“Baskı resmin genel bir tanımını yapmamız gerekirse; çeşitli araçların yardımıyla kalıplar üzerinde desenler oluşturarak, mürekkeplenen kalıp aracılığıyla desenin kağıda veya çeşitli malzemeler üzerine basılmasıyla oluşturulan çalışmalardır” (Bayav, 2013, s. 1).

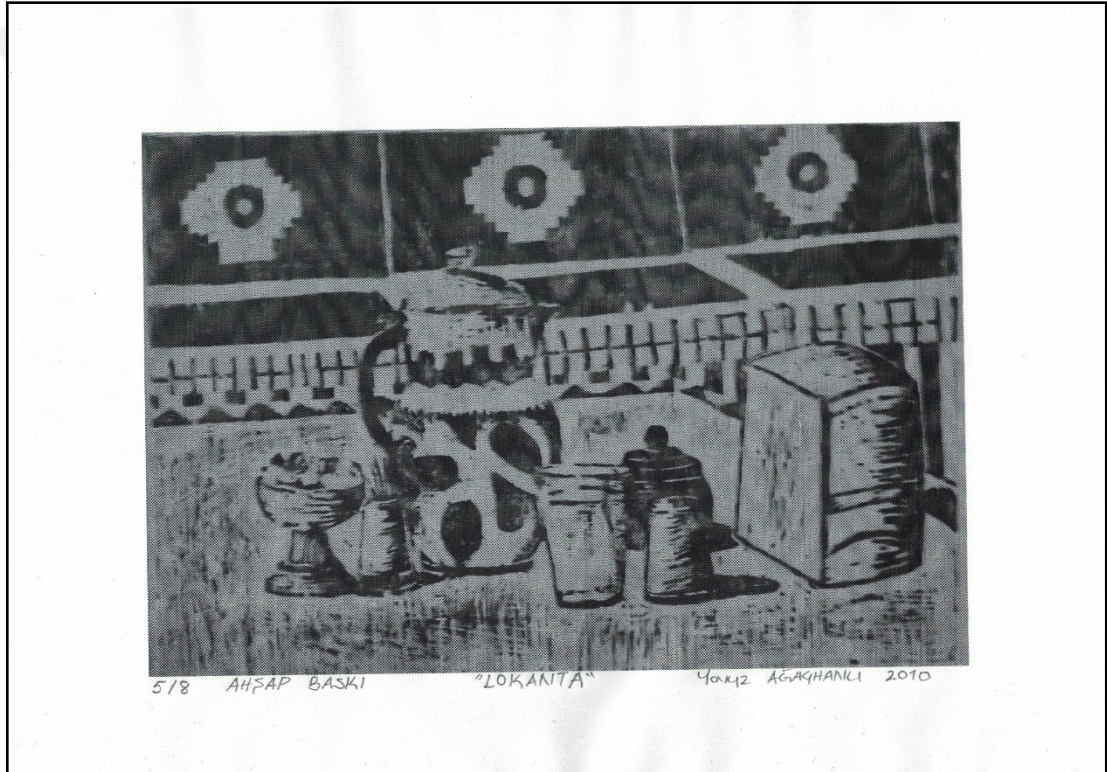
“Baskı resim, duygu ve düşüncenin kalıplar aracılığıyla başka bir yüzeye aktarımı ve birden fazla kopyanın elde edilebilirliği esasına dayanır” (Fırıncı, 2013, s. 128).

“Baskı resim çeşitli araç ve malzeme ile doğrudan veya hazırlanan kalıplar yardımıyla kağıt veya benzeri malzeme üzerine basılan resimler baskı resim olarak kategorize edilir” (Keser, 2009, s. 60).

“Baskı işlemini ya sanatçı bizzat kendi yapar ya da onun talimatı ve yöntemleriyle bir usta baskıcı tarafından gerçekleştirilir. Tüm baskı işlemlerini sanatçı yönlendirir ve basım sırasını takip ederek bu sıraya göre baskıları numaralar ve imzalar” (Eroğlu, 2013, s. 24-25).

“Baskı alışmaları sayesinde birey, değişik görsel etkilerin ortaya çıktığını görecek, farklı malzemelerin kullanımından dolayı yaratıcı fikirler ortaya koyma ve geliştirme imkanı bulacaktır” (Yılmaz M. , 2010, s. 53-54).

“Her baskının imzalanması ve numaralandırılması çok önemlidir. Baskının hemen altına önce baskı numarası ardından baskının tekniği yazılır” (Keser, 2009, s. 60). Örneğin şekil 1’de gösterilen ahşap baskı çalışmasının toplamda 8 adet baskıdan olduğunu ve görseldeki baskının da toplam baskı sayısı içerisinde 5.sırada yer aldığı anlaşılmaktadır.

şekil 1: Ahşap Baskı alışması, 2017

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Baskı Sanatının Geçmişi

“M.Ö. 4000’lerde yazının bulunuşundan sonra, yazılı nesnelere yaymak ve saklamak amacıyla çoğaltma teknikleri araştırılmaya başlanır. İlk baskı çalışmaları insanoğlunun ilk eserlerini yarattığı mağaralarda kendini göstermeye başlar. Yontma Taş Devri ile başlayan bu ilk baskı faaliyetleri neticesinde; duygu, düşünce ve yaşantılarını dile getirildiği eserlerin doğduğu buluntular tespit edilmiştir. Baskı yapmayı öğrenen ilk insanlar, taş, metal, tahta gibi organik ve organik olmayan maddeleri oyarak kalıplar elde edip bunların yardımı ile resimlerini çoğaltmışlardır. Baskı alanındaki ilk uygulamalara yüzyıllar önce Mezopotamya’da rastlanır. Kil ve balmumundan yapılan silindirler üzerine oyulan yazılar değişik yüzeyler üzerine aktarılır. Daha sonraki dönemlerde Sümerler ve Asurlular oydukları silindir mühürlerle kil üzerine baskılar yapmışlardır. Mısır ve Babiller, tahta malzeme üzerine oydukları, farklı anlamlar yükledikleri şekilleri az bir miktarda boya sürerek mühür amacıyla kullanmışlardır” (Erdem, 2017, s. 48).

Kıran’a göre; “baskı sanatının ne zaman başladığı konusunda kesin bir tarih verilememekle birlikte M.S. 105 yılında Çin’de kağıdın bulunmasıyla ortaya çıkmaya başladığı biliniyor. Tarihin ilk baskıları ise; ıstampa-damga şeklinde yüksek baskı olarak yapılmıştır. Bu ilk baskılar; tamamen yazılardan oluşmaktadır ve tahta kalıplar mürekkeplenerek kağıt veya ipek üzerine basılmıştır” (Kıran, 2010, s. 9).

“Baskı tekniği ilk zamanlar bir tür tanıtım-yayma ve çoğaltma aracı olarak kullanılmış. Zaman içinde kullanım alanı genişlemiştir” (Aslan, 2015, s. 93).

“Baskı kavramının çıkış noktası ise; ilk insanların çamura ayak izlerini bırakmasıyla olduğu bilinmektedir. M.Ö.15000 yıllarında İspanyadaki Altamira ve M.Ö.25000 Fransadaki Lascaux mağaralarında ellerin şablon olarak kullanılıp boyayla duvarlara çoğaltılması, monotipi baskı sanatının da kabaca ilk örnekleri olarak sayılmaktadır” (Yılmaz Ç. , 2006, s. 1).

“Batı’da baskı resmin ilk örnekleri, 14. yüzyılın sonlarına doğru görülmeye başlamıştır. Bu dönemde baskı kalıbı için ağaç kullanılmıştır. Çin’ de bu tarihten çok daha önce, 7. ve 8. yüzyılda, baskı resim, Shoulin rahipleri tarafından sıkça yapılmıştır. Baskı resim buradan da Japonya’ya geçti ve Ukiyo’e baskı sanatı ortaya çıkmıştır. Matbaa makinesinin icadından önce baskı tekniği Avrupa’da kitap basımı ve resimlenmesi için kullanılmıştır. Matbaanın yaygınlaşmasının ardından baskı, sadece resim yapma tekniği olarak kullanılmıştır.15. yüzyıldan itibaren ise baskı kalıbı için ağaç dışında metal plakalar da kullanılmaya başlanmıştır” (Keser, 2009, s. 60).

Şekil 2: Şanlıurfa Müzesi İstampa-Damga Mühür Örneği, 2016

“Tarihten günümüze yansıyan en eski çoğaltma çabaları mühürlerle olmuştur. M.Ö. 8.yüzyıldan itibaren yapılmaya başlandığı bilinen mühür; metalden, değerli ya da yarı değerli taşlardan yapılan küçük damgadır. Genellikle bir taban bölümü ve saptan oluşur” (Honca, 2007, s. 12).

“Temeli çoğaltmaya dayanan baskı resmin de temelleri, ilk insan kültürleriyle atılmış ve değişen, gelişen süreçte bugünün birikimini oluşturmuştur. Başlangıçta matbaa teknikleri olarak kullanılan baskı resim teknikleri, iletişim fonksiyonunu sanat adına üstlenerek, gelişen teknolojik yapıyla yeni ve hızlı

tekniklerin devreye girmesi sonucu farklı bir boyut kazanarak yeni bir sanat alanı oluşturmuştur” (İlbeyi, 1993, s. 9).

2.2 Türkiye ‘de Baskı Sanatının Kısa Tarihçesi

“Türkiye’de basımcılık tarihinde baskıyla çoğaltma tekniği ilk kez 1730 yılında İbrahim Mütefferika’nın bastığı “Tarih Hindi Garbi” adlı kitabında uygulanmıştır. İlk taş baskı atölyesi 1831 yılında Henry Cayol tarafından Beyoğlu’nda kurulur ve burada Hüsrev Paşa’nın Nuhbettüttalim adlı yapıtı basılır” (Atar, 1993, s. 120).

Dönmezer’e (2012) göre ise: “Türkiye’de baskı resim, Osmanlı Padişahlarının davetlisi olarak gelen sanatçıların faaliyetleriyle başlamıştır. Bu sanatçılar, baskiresme sanatsal bir boyut kazandırmıştır” (s. 7).

“Türkiye’de 1930’larda Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nde Leopold Levy tarafından baskı resim alanında çalışmalar başlatılarak gravür atölyesi kurulmuş, Sabri Berkel bu amaçla görevlendirilmiştir. Ancak bu başlangıç devamlı olmadığından sonuç vermemiştir. Ülkemizde 1950’lere kadar bu alanda önemli bir gelişmeden söz edilemez. 1950’lerden sonra Akademi baskı teknikleri ile yeniden ilgilenmeye başlamış, Bedri Rahmi, Aliye Berger, Gazi Eğitimli Mustafa Aslier gibi bazı sanatçıların çok amaçlı olarak alana ilgi duymaları yeni gelişmelere zemin oluşturmuştur. 1933’te Kurulan Gazi Eğitim Enstitüsü’nden yetişenlerin; 1957’de Mustafa Aslier ve arkadaşları tarafından kurulan Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’nun bu alana ilgisi ile eğitim gören sanatçılar günümüze kadar gelen Türk baskı resim geleneğinin oluşmasını sağlamışlardır” (Pekmezci, tarih yok).

“Ülkemizdeki baskiresim uygulamalarının bugüne evrilme sürecine baktığımızda, bunun başlangıçtan bu yana geniş bir zaman dilimi içine yayıldığını görmekteyiz. Anadolu’da baskiresmin ilk kullanımının ne zaman olduğuna dair öngörülerde bulunmak oldukça zordur. Ancak, baskiresimde kullanılan ilk teknik olarak ağaçbaskının pratik, işlevsel ve kolay uygulama özellikleri dikkate alındığında, onun çok eski dönemlerden beri uygulanmış olabileceği akla gelmektedir” (Esmer, 2011, s. 12).

“İlk dönem tahta baskı yöntemlerini anımsarsak, sanatçı kalıba aktardığı tasarımın çevresini keserek çıkarır, detayını daha sonra işlerdi. Günümüzde geleneksel olarak

sürdürülen yazma kalıplarının hazırlanmasında kullanılan yöntem hemen hemen aynıdır” (Bulut, 1987, s. 6).

Şekil 3: Ağaç Baskı Kalıbının Oyulma Aşaması
(<http://www.birustabinusta.com.tr/tr/gorseller/kurslar>)

2.3 Baskı Teknikleri

“Günümüzde birçok baskı tekniği uygulanmaktadır. Ancak geleneksel baskı teknikleri denilince akla gelen dört adet uygulama vardır. Bunlar: Yüksekbaskı (rölyef), çukurbaskı (intaglio), düzbaskı (planografik), şablon baskı (stencil) yöntemleridir” (Grabowski ve Fick, 2012, s. 15).

Çalışma kapsamında yüksek baskı teknikleri kategorisinde değerlendirilen ağaç baskı yöntemleri ele alındığından yüksek baskı yöntemlerine kısaca yer verilmiştir.

2.3.1 Yüksek Baskı (Rölyef Baskı)

“Yüksek Baskı, bir biçimin ayrıntılarını göstermek için istenmeyen yerlerin oyulmasıdır. Rölyef baskı özelliğinde olup kalıbın yüksekte kalan bölümlerine boya verilir ve bu boya başka bir yüzeye aktarılır. Bu işlemle birlikte beyaz kalmasını istediğimiz yerler kesilir veya oyularak çıkarılır. Yüksek bırakılan yerlere merdane veya fırça ile boya verildikten sonra kaşık, baren veya presle baskı yapılır. Yüksek baskıdaki resim, yüzeye ters çıkan bir görüntüdür. Bu nedenle görüntüyü kalıba aktarırken ters aktarmak gerekir ya da ayna kullanarak aktarmak mümkündür” (Kıran, 2010, s. 31).

“En eski baskı tekniği yüksek baskı yöntemleridir. Istamp, damga mühür ve eski çağlarda kumaş baskıda kullanılan modellerdir” (Büyükişleyen, 1987, s. 11).

“Yüksek baskı, en basit ve en eski baskıresim biçimlerinden biridir. Tarih öncesi mağaralarda bulunan kırmızı toprak el baskıları ilk yüksek baskı örnekleridir. Basitçe tanımlanacak olursa; yüksek baskı, baskı kalıbının üst yüzeyini mürekkepleyerek ve bir yüzey üzerine basarak yaratılır”(Grabowski ve Fick, 2012, s. 75).

“Baskı resimde yüksek baskı, ağaç baskı (woodcut), ağaç gravür (wood engraving) linol (linocut) kapsar. Linol ya da ağaç oyulur ve basılacak görüntü, kalıp yüzeyinde yüksekte kalan izlerden elde edilir” Grabowski ve Fick, 2012, s. 15).

“Rölyef baskıda mürekkep yüzeyde kabarıklık yaratacak şekilde uygulanır ve elde edilen baskı bir kalıp veya levha üzerine alınır. Sanatçı tarafından kesilen veya rölyef üzerinde durmayan bölümler baskı kağıdı üzerinde boş alanlar olarak kalacaktır. Rölyef baskı tekniği çok farklı kalıp ve tabaka üzerine uygulanabilir. Bunlar içinde taş, ağaç, plastik, metal, patates, kum, kumaş ve muşamba sayılabilir. En yaygın kullanılan rölyef baskı formu ağaç kesim, muşamba kesim ve ağaç oymadır. Rölyef baskı harf baskı ve kitap baskısına çok benzerdir; çünkü burada da ağaç kesim ve oyma birebir istenen yükseklik ve ölçüde yapılarak uygulanabilir” (Smith, 2010, s. 230).

“Bu teknikte kalıp olarak ağaç, linol, sunta kullanılır. Kalıbın yapıldığı malzemeye göre ağaç, linol baskı adı ile adlandırılır. Bu tekniği daha çok baskı

resim sanatçıları özgün eserler üretmek için kullanırlar. Bu tekniğin sanayide kullanılan yöntemine ise tipo baskı denilmektedir. Sanayide kullanılan yüksek baskı tekniğinde kalıp malzemesi olarak daha çok çinko kullanılmakta ve davetiye, kartvizit, ambalaj ürünleri gibi sert malzemelerin basımında kullanılmaktadır. Yüksek baskı tekniği ister sanayide kullanılan şekli ile olsun, ister ise baskı resim sanatçılarının kullandığı linol, ağaç baskı çalışmalarında olsun boya alacak kısımların yukarıda kalması yani çalışılacak konunun yüksek olması, boya almayacak kısımların alçak olması şekli ile yapılan baskı türüdür. Yüksek baskı tekniğinin öncüsü matbaayı keşfeden Johannes Gutenberg kabul edilmektedir. Gutenberg, ağaçtan yapmış olduğu harfleri yan yana getirerek harflerin yüksek kısımlarına tamponla boya vermek suretiyle kitap baskısı yapmıştır. Yüksek baskı tekniğinde en çok kullanılan teknik ağaç baskıdır. Genellikle oymaya el verişli kavak ve ıhlamur ağacı kullanılır. Ihlamur ağacı yumuşak olduğu için kolaylıkla oyulabilir. Dayanıklı, iyi boya tutan bir ağaç cinsi olduğu için kalıp hazırlamaya çok uygundur” (Ferahoğlu, 2007, s. 36-37).

Şekil 4: Tokat Müzesi Ahşap Baskı Örneği, 2016

Kastamonu ve Tokat yörelerinde yaşatılmaya çalışılan geleneksel ağaç baskı uygulama çalışmalarının temelini de yüksek baskı yöntemleri oluşturmaktadır. Kısaca özetleyecek olursak; atölye çalışmalarında geçmişteki ıstampa mühür örneklerini andıran bir anlayışla öncelikle tasarlanan bir desen veya motif ahşap kalıplar üzerine aktarılır. Desenin kalıba aktarılmasından sonra kalıp üzerinde çeşitli oyma araçlarıyla oyma işlemi gerçekleştirilir. Oyma işlemi sonucunda çıkarılan bölgelerden sonra kalıp üzerinde kalan yüksek bölgelere boya verilmek suretiyle istenilen yüzeylere baskı işlemi gerçekleştirilir.

2.4 Anadolu’da Kalıp Baskı (Ağaç Baskı)

“Ağaç baskı, tahta ya da ağaç kesiti üzerine aktarılan bir desenin keskin aletler kullanılarak basılmayacak kısımlarının oyularak çıkartılması ile elde edilen bir yüksek baskı tekniğidir” (Çatalkaya, 2016, s. 2).

“Bir desen düz bir tahta üzerine çizildikten sonra, basılacak yüzeyler yüksek bırakılır diğer yüzeyler oyma aletleri ile oyularak çıkarılır. Oyma işleminden sonra kalan yüksek yüzeylere boya veya mürekkep verilerek kağıt veya kumaş türü düz zeminlere basılma işlemine ağaç baskı denir” (Kıran, 2010, s. 30).

Şekil 5: Ağaç Baskı Kalıbı, 2016

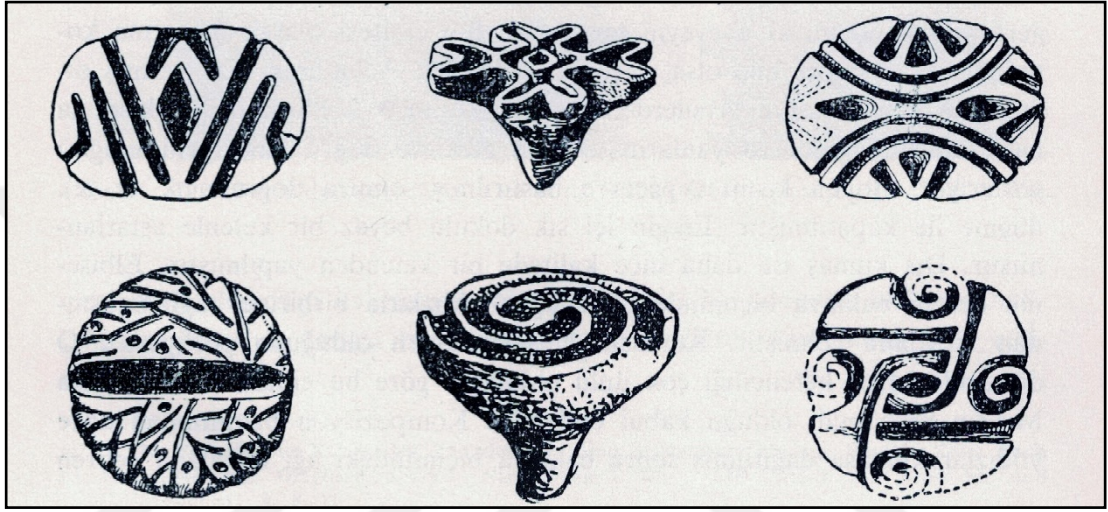
“Ağaç baskı; Ağaç kullanılarak yapılan bir baskıdır. Ağacın dokusundan yararlanılan ve yine yüksek baskı yöntemiyle kullanılan bir baskı türüdür. Özel bir yöntemle resim yapma ve boyama tekniğidir. Bu teknikle yapılmış resimlere de ağaç baskı denir. Ağaç baskıda armut, kiraz, çınar, kayın gibi yumuşak odunlu ağaçlar kullanılır. Ağaç baskı yapmak için önce düz yüzeyli bir ağaç blok üzerine istenen resim çizilir. Daha sonra çizilen resmin dışında kalan bölümler keskin bir araçla kesilip çıkarılarak, resmin ağaç yüzeyinde bir çıkıntı oluşturması sağlanır. En sonunda bu çıkıntıya merdane yardımı ile mürekkep sürülerek uygun bir kâğıt üzerine bastırılır. Böylece, ağaç blokun mürekkep sürülmüş olan çıkıntılı bölümleri kâğıt üstünde iz bırakır. kâğıt üzerindeki baskıda resmin görüntüsü ters çıkacağı için, resmin ağaç blok üzerine ters olarak çizilmesi, hatta sanatçının imzasını bile tersten atması gerekir” (Çatalkaya, 2016, s. 5).

“Ağaç kalıp kullanarak baskı yapma tekniğinin ilk olarak nerede kullanıldığına dair kesin bir bilgi olmamakla birlikte Mezopotamya’da tahta kalıpla kil üzerine baskı yapıldığı, Çin’de ise ağaç kalıplarla mühür basıldığı bilinmektedir. Ağaç kalıp kullanarak baskı yapma tekniğinin ilk olarak nerede kullanıldığına dair kesin bir bilgi olmamakla birlikte Mezopotamya’da tahta kalıpla kil üzerine baskı yapıldığı, Çin’de ise ağaç kalıplarla mühür basıldığı bilinmektedir” (Tezel, 2009, s. 27).

“Ksilografi ya da ağaç baskı resim bilinen en eski baskı resim tekniğidir. Dokuzbin yıl önce Anadolu’da yaşayan insanların kil veya taşa oyulmuş kalıplarla kil üzerine baskılar yaptıkları bilinmektedir. Yüksek baskı tekniğine göre yapılmış olan bu kalıplar, düz veya silindir biçimindedir” (Çatalkaya, 2016, s. 2).

“Anadolu tarihin en eski çağlarından beri çok çeşitli kavimlerin gelip yerleştiği kendilerine yurt edindiği bir toprak parçasıdır. Anadolu’da ilk çağların en ünlü imparatorluğunu Hititler kurmuşlardır” (Kaya, 1974, s. 44).

“Anadolu’da Çatalhöyük arkeoloji kazılarında (M.Ö. 700) Hitit sanatına ait eserler arasında pişmiş kilden çok sayıda mühür biçiminde kalıplar ortaya çıkarılmıştır. Bu kalıplarla bitkisel boya kullanarak baskı yapıldığı kanıtlanmıştır” (Türker, 1996, s. 1). “Bu mühürler ve Eski Mısır Skarabetleri (figürler ve sembollerin işlenmiş olduğu damga olarak kullanılan taşlar.) erken dönemlerin resim baskı formlarıdır” (Kaya, 1974, s. 10).

Şekil 6: Hitit Sanatına Ait Mühür Biçimindeki Kalıplar (Kaya, 1974)

“Ağaç baskı tekniğinde kalıp olarak genellikle şimşir, ıhlamur, kiraz, elma, armut ve akça ağaç gibi türler kullanılmaktadır. Ağaçların kuru ve sağlam olması gerekmektedir. “Ağaçlar enine ve boyuna kesildiğinde değişik doku özelliklerine sahiptirler.” (Tepecik, 1999, s. 12).

Ülkemizde geleneksel anlamda ağaç baskı yaygın olarak yazmacılık sanatında kumaş desenleme amacıyla kullanılmıştır. Bu örnekler Kastamonu ve Tokat yörelerinde rastlamak mümkündür.

2.5 Kastamonu ve Tokat Örneği

Günümüzde özellikle Kastamonu ve Tokat yörelerinde sürdürülmeye çalışılan yazmacılık sanatının temelini ahşap baskı tekniği oluşturmaktadır.

“Kumaş baskı tarihine bakıldığında ağaç kalıptan kumaşa baskı çalışmalarının, kağıt veya benzeri malzeme üzerine resim basma işinden çok önce başladığı görülmektedir. İki bin yıl önce yaşamış olan Coğrafyacı Strabon da

Yunanistan'da Hint baskısı kumaşlar satıldığını yazmıştır. Şimdilik bilinen tahta kalıptan bez üzerine basılmış en eski baskı örneği Mısır Ahmin-Panapolis'te bulunan çocuk entarisidir. İsa'dan sonra dördüncü yüzyıldan kalan bu baskı keten kumaş üzerine yapılmıştır” (Aslier, 1987, s. 1).

Kaya' ya göre (1974) “yazma; kumaş üzerine elle resmedilerek veya tahta kalıplarla basılarak desenlendirilmiş kumaşlara verilen isimdir. Batı literatüründe; Almanca (Zeugdruck), İngilizce (Block Printing), Fransızca (L' Estampage) olarak adlandırılan kalıp baskı sistemi bizde “Yazmacılık” adını alır” (s. 9).

“Yazma: Oyulmuş kalıplar kullanarak, çeşitli boylarla pamuklu, bazen de ipek kumaşlar üzerine elle çizilip resmedilerek veya basılarak yapılan bir kumaş süsleme sanatıdır” (Tokat yazmaları, 2017).

“Yazmacılık; başörtüsü olarak kullanılan kumaşların, oyulmuş ahşabın (tahta) çeşitli boylarla boyanıp kumaş üzerine basılmasıyla oluşan bir kumaş süsleme sanatıdır” (Kılınçarslan, 2016, s. 52).

“Yazma sanatında kumaş, ağaç kalıp ve boya olmak üzere üç ana malzeme kullanılmaktadır” (Arı ve Diğerleri, 2013, s. 205).

Geçmişte oldukça eski olan bu sanatta ahşap kalıplar yardımıyla kumaş üzerine desenleme çalışmaları yapılmaktadır.

Türk resim sanatının önemli isimlerinden sayılan Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun da özgün yorumlamalarıyla yazmacılık sanatına katkılar sağladığı bilinmektedir.

“1950'de Bedri Rahmi Eyüboğlu Paris'teyken yeni bir sanat merkezi (Musee de l'homme) ile tanıştı ve sanat hayatında önemli bir sayfa açıldı. Bu müzede, Afrika'nın ve diğer modern dünyanın uzak ülkelerinden gelen objeler, gündelik hayatta kullanılan kumaş, mutfak eşyası, silah, maske ve benzeri eşyalar sergileniyor ve tanıtılıyordu. Her parça bir sanat boyutunu sergiliyordu. Bedri Rahmi'nin ressam olarak en önemli hedefi tüm evlere kendi motiflerinin girmesiydi ve “Yazmacılık” bu amaca hizmet edecek tek çözümdü. Resim sanatına yakınlık gösteren bu el sanatı, bez üzerine dayanıklı boylar ile motiflerin basılması ve boyanması ile gerçekleştirilir. Bedri Rahmi, Türkiye'ye

döner dönmez kendi motiflerinden 20 kadar örnek seçti ve ustalardan onları kalıp haline getirmelerini istedi. Zaman kaybetmeden bir baskı atölyesi hazırladı ve kendi motiflerini basarak yazmacılıkta hem büyük bir yeniliğe adım atmış hem de köklü değişiklikler yapmış oldu. 1951’de tüneldeki Maya galerisinde bu yazmalar sergilendi. Sergi, o dönemde çok büyük ses getirdi. Bu sergiyle birlikte yazmacılık zanaattan sanat seviyesine yükseldi. O dönemde, Bedri Rahmi kendi resimlerinin arasından motifler seçti, sadeleştirdi, yeni motifler üretti ve tam olarak yazma sanatı için hazırladı. Kendisi gibi sanatçı olan eşi Eren Hanım da önce eşinin motiflerini bastı daha sonra oğlu Mehmet Hamdi yeni bir kalıp oyma yöntemi bulunca, kendi sevdiği motifleri basma olanağı buldu. Bedri Rahmi 1975’te vefat ettiğinde atölye bir kaç yıl ürün vermedi.1977’de Bedri Rahmi’nin oğlu Mehmet Hamdi yeni bir kalıp hazırlama yöntemi geliştirdi ve yazmacılığa farklı boyutlar kazandırdı. Atölye yıllardır “Mavi Kaplumbağa Sanat Atölyesi” adıyla usta-çırak geleneğine göre çalışmalarını sürdürmektedir. Her yıl Haziran ayının ilk hafta sonu Bedri Rahmi’nin evinin bahçesinde geleneksel bir yazma sergisi düzenleniyor” (Kalamış yazmaları, tarih yok).

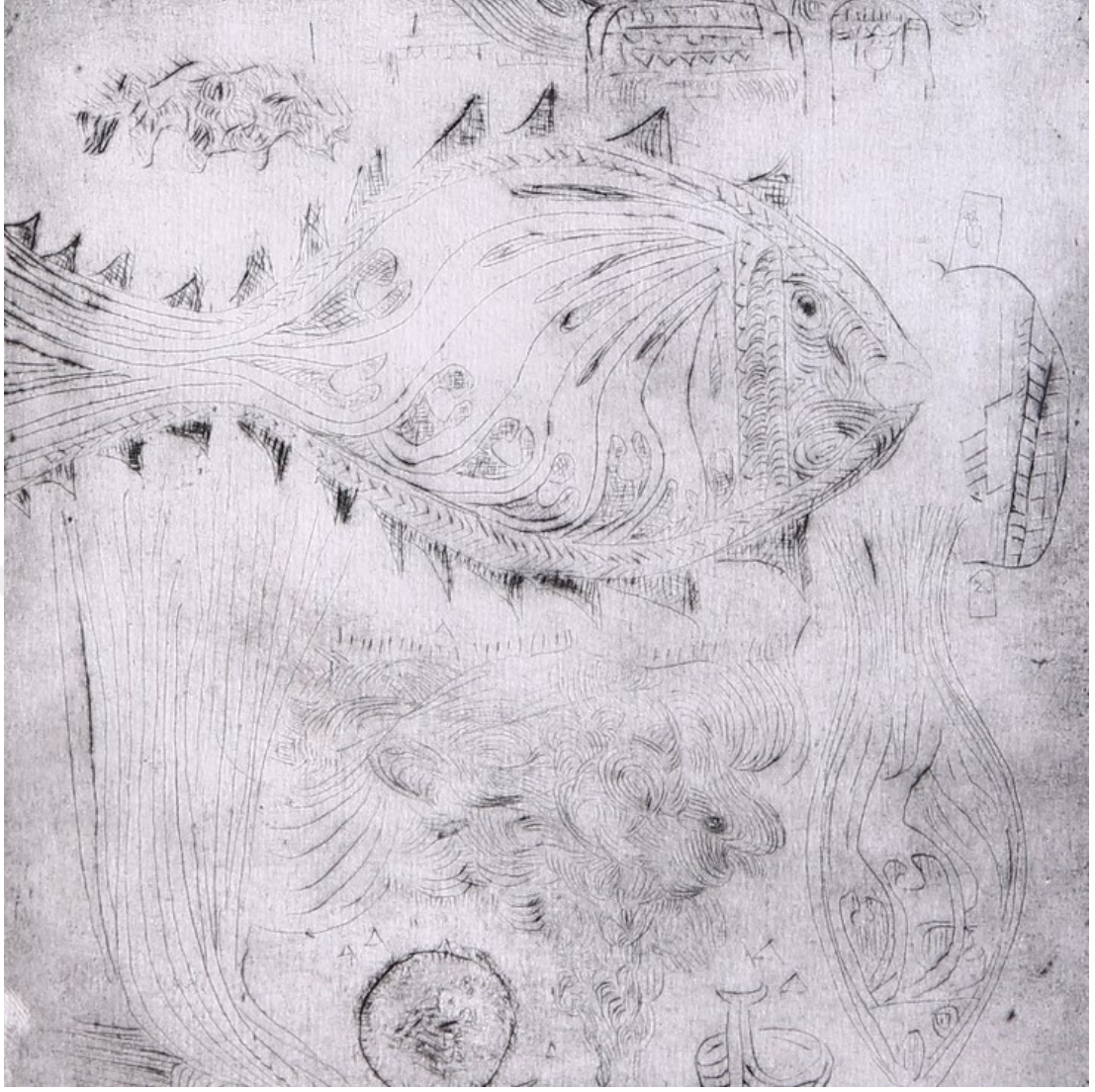
“Aslında bir baskı resim türü olan yazmacılık gündelik hayatı güzelleştirmiş ve yararlı olmuş sanatçıya göre yazmacılığın sanat tarafı azalıp, zenaat tarafı kalmıştır. Bu sebeple bu güzel geleneğe resim alanında sanatçı kendi bulduğu motiflerden bir aşı yapmak istemiş ve daha sonra özel atölyesinde yazma düzenini kurup, çalışmaya başlamıştır” (Çatalkaya, 2016, s. 31).

Şekil 7: Bedri Rahmi Eyüboğlu Balıklı Masa Örtüsü
(<http://www.arkofcrafts.com/tr/bedri-rahmi-balikli-masa-ortusu-166>)

Şekil 8: Bedri Rahmi Eyüboğlu Yumurta Kafa Masa Örtüsü
(<http://www.arkofcrafts.com/tr/bedri-rahmi-siyah-masa-ortusu>)

Şekil 9: Bedri Rahmi Eyüboğlu Balık Gravür
(<http://www.arkofcrafts.com/tr/bedri-rahmi-eyuboglu-balik-gravur>)

“Yazmacılık sanatı açısından Tokat ilinin Anadolu kentleri arasındaki yeri farklıdır. Anadolu’da Tokat, Kastamonu, Zile, Amasra, Elazığ, Diyarbakır, Ankara, Beypazarı kendi çevrelerinin özelliklerini taşıyan yazmaları ile tanınırlar. Orta Anadolu’nun uygarlık yönü ile zengin olan Tokat ilinde yazmacılık tarihinin en az 600 yıllık bir mazisi olduğu bilinmektedir” (Türker, 1996, s. 6-7).

Geçmişte birçok yerde bu sanatın izlerine rastlamak mümkündür. Ancak Tokat ve Kastamonu yörelerinde bu sanatın daha yoğun bir biçimde yapıldığı söylenebilir. Zira yaklaşık 650-700 yıllık bir geçmişle anılan Tokat, yöre halkı tarafından yazmacılık sanatının merkezi olarak bilinmektedir.

“Yazmacılığın yapıldığı Anadolu kentleri arasında ise Tokat’ın yeri farklıdır. Yazmacılık geçmişte türünün en güzel örneklerini Tokat’ta vermiştir.” (Tokat yazmaları, 2017)

Şekil 10: Tokat Ahşap Baskı Örneği
(<http://www.birustabinusta.com.tr/tr/gorseller/kurslar>)

“Öte yandan “Kastamonu bölgesinde yazmacılık sanatının yüzlerce yıl önce bile yapıldığı söylenmekle birlikte, ele geçen en eski kalıp örnekleri 1920’li yıllara aittir” (Öz, 2006, s. 57)

“Kastamonu’ da ise ahşap baskı daha çok taş baskı olarak adlandırılmaktadır. Taş baskıya; sofrta örtüsü baskısı, yazmacılık ya da el baskısı da deniliyor. Taş baskı denmesinin sebebi ise tam olarak bilinmiyor. Baskı esnasında kullanılan kalıpların zamanla boya üstüne bine bine taş şeklindeki görünümüyle bu adı almış olabilir” (Kastamonu’nun tarihini resmeden sanat taş baskı, 2015).

“Taş baskı; Kastamonu Merkez ve Daday, Devrekani ilçelerinde yapılmış olan bölgeye has önemli ürünlerden biridir. Düz beyaz patiska bez üzerine, ıhlamur ağacı üzerine elle oyma veya kabartma olarak yapılmış bitkisel, geometrik motif işli, değişik boyutlardaki ahşap kalıpların, Özel hazırlanmış tek renkli boyaya batırılıp basılması suretiyle meydana getirilmektedir” (Taş baskı, tarih yok).

“Kalıp yapımı için sulak yerde yetişmiş ıhlamur ağacı tercih edilir. Sonrasında ise bu ağacın çok kuru ve fırınlanmış olması gerekir. Aksi takdirde, ıslandığı zaman deforme olacağından düzgün baskı yapılamaz. Armut, gül, kiraz ve sarıçam da kalıp yapımında kullanılan ağaçlardandır. Kalıp baskıda ıhlamur ağacının tercih edilmesinin diğer sebepleri de boyayı iyi tutması ve kolay oyulmasıdır” (Diyarbakırlıoğlu, 2013, s. 219).

Ancak Türker’e (1996) göre “günümüzde kalıp baskı giderek azalmış, yerini serigrafi baskıya terk etmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle ağaç baskı tekniği de değişmiş, seri üretime daha elverişli daha kolay olan serigrafi kullanılmaya başlanmıştır” (s. 7).

Şekil 11: Kastamonu Ahşap Baskı Kalıp Örneği, 2016

Şekil 12: Tokat Ahşap Baskı Kalıp Örnekleri, 2016

“Geleneksel baskı sanatlarında ahşap baskı uygulama çalışmalarında;

1. Boya hazırlanır ve boyama teknesine aktarılır.
2. Top halindeki kumaştan istenen ölçüde kesilir. Yazmanın kullanım yerine göre 100 x 100 cm., 100 x 80 cm., 180 x 180 cm., 200 x 200 cm., 220 x 220 cm. ölçüleri kullanılır.
3. Yazmalık kumaş, keçe serilmiş tezgâh üzerine yerleştirilir.
4. Kumaş üzerinde herhangi bir işaretleme ya da çizim yapılmaksızın oluşturulacak kompozisyon zihinsel olarak tasarlanır.
5. Tasarlanan kompozisyona uygun desen kalıpları seçilir.
6. Boyaya batırılan kalıplar kumaş üzerine hafifçe bastırılarak desen kumaşa transfer edilir. İlk aşamada boyalı yüzeyde renk haki yeşil olup hava ile temas ettikçe renk koyulaşır.
7. Desenin kumaş üzerinde silik çıkması durumunda boyaya batırılan ince uçlu bir fırça ile desen üzerinde rötuş yapılır.
8. Yazmanın bordür deseni basılırken, desenin tamamlanamaması durumunda kumaş üzerine bir kâğıt kapatılarak, kalıp deseni tamamlayacak şekilde basılır.
9. Baskı işlemi: Önce göbeği oluşturacak desenler, sonra bordür deseni, son olarak da göbek ve bordür arasında yer alan serpmeye desenler olmak üzere içten dışa doğru bir sıra takip edilerek basılır.
10. Kalıplar yukarıdaki sıraya göre uygulanarak baskı işlemi tamamlanmış olur.
11. Baskı işleminin sonunda yazmalar güneşte kurumaya bırakılır.
12. 8 gün süren kurutma işleminden sonra soğuk suya basılarak yıkanan yazmalar gölgede kurutulur” (Tezel, 2009, s. 35-37).

Şekil 13: Tokat Ahşap Baskı Uygulama Örneği, 2016

Şekil 14: Tokat Renkli Kumaş Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği, 2016

Şekil 15: Kastamonu Kumaş Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği, 2016

Şekil 16: Kağıt Üzerine Ahşap Baskı Örneği, 2016

Şekil 17: Kumaş Üzerine Ahşap Baskı Örneği, 2016

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntem ve teknikleri ile oluşturulmuştur.

“Creswell (1998) nitel araştırmayı, sosyal yaşamı ve insanla ilgili problemleri kendine özgü metotlarla sorgulayarak, anlamlandırma süreci olarak ifade etmektedir. Nitel araştırma sürecinde araştırmacı bütüncül bir araştırma tablosu ortaya koyarak; kelime analizleri, detaylı katılımcı görüşme raporları kullanır ve araştırmayı doğal ortamda düzenler. Nitel araştırmada genel olarak takip edilen araştırma süreci parçadan bütünedir [tümevarım]. Genel itibari ile nitel araştırmacı gözlem, görüşme ve dokümanlardan yola çıkarak kavramları, anlamları ve ilişkileri açıklayarak süreci sürdürür” (Karadağ, 2010, s. 54).

Büyüköztürk’e (2016) göre nitel araştırmalarda:

- “Olguların, olayların ya da davranışların gerçekleştiği doğal ortamlarda çalışılır.
- Araştırmacı verilere doğrudan kaynağından ulaşır.
- Bağlam ve olguların derinlemesine anlaşılmasını sağlayacak detaylı betimlemeler yapılır.
- Sentezlenerek elde edilen bilgilerden yola çıkarak ikna edici genellemeler yapılır” (s. 278).

Çalışma kapsamında Tokat ve Kastamonu yörelerinde faaliyet gösteren atölyeler ziyaret edilerek baskı tekniklerini uygulayan kişilerle ve yöredeki yükseköğretim sanat eğitimi kurumlarında görev yapan uzman kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde genel amaca ulaşmak adına sorular yöneltilerek elde edilen bilgiler yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Ayrıca yöredeki müzeler ziyaret edilip yapılan gözlemlerde fotoğraf makinesi kullanılmıştır.

Araştırmaya ilişkin diğer bilgilere ise literatür tarama yoluyla erişilmiştir. Bu çerçevede ilgili kaynaklar incelenmiştir.

3.2 Evren ve Örneklem

Geleneksel baskı yöntemlerinin günümüzdeki durumu çalışmanın evrenini teşkil ederken, Kastamonu ve Tokat yörelerinde halen faaliyet gösterip bu yöntemlerini uygulayan atölyeler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

3.3 Verilerin Toplanması

Veriler toplanırken:

- Yazılı Kaynaklar: Kitap, dergi, ulusal tezler ve makaleler, internet kaynakları taranmıştır.
- Yazılı Olmayan Kaynaklar: Gözlem ve görüşme tekniğine başvurulmuştur.
- Fotoğraf makinesi ve tarayıcı kullanılmıştır.

Karasar 'a (2017) göre; “gözlemde verilerin, bir başkası tarafından rapor edilmesi vb. yollarla değil, doğrudan araştırmacı tarafından tespiti söz konusudur” (s. 200).

Daşdemir' e (2016) göre “görüşme; araştırılan konuda sözlü olarak bilgi toplama tekniğidir. Yani ilgili kişi veya grupla karşılıklı olarak konuşmak, soru sormak ve alınan bilgileri kaydetmek suretiyle yapılan çalışmadır” (s. 96).

3.4 Verilerin Çözümlemesi ve Analizi

Bu araştırma betimsel analiz yaklaşımına göre hazırlanmıştır.

“Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorunlarının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir.

Betimsel analizde görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir.

Daha sonra yapılan bu betimlemeler açılır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 239-240).

Problemin çözümü için konuyla alakalı kitap, dergi, tez, makale ve internet kaynakları taranmış; gerçekleştirilen söyleşilerle birlikte elde edilen veriler sistematik bir biçimde bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Kastamonu ve Tokat yörelerinde yöresel baskı tekniklerini devam ettirmeye çalışan atölyedeki kişilerin ve Kastamonu - Tokat yörelerinde sanat eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında görev yapan uzman kişilerin görüşlerine başvurulmuştur.

Araştırma kapsamında genel amaca ulaşmak adına aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

- Geleneksel el baskıcılığının geçmişi hakkında neler söylenebilir?
- Kullanılan araç-gereçler nelerdir?
- Daha çok hangi yöntemler ve teknikler kullanılmaktadır?
- Geleneksel ahşap baskının aşamaları nelerdir?
- Uygulama alanları nelerdir?
- Kastamonu ve Tokat arasındaki farklılıklar ve benzerlikler nelerdir?
- Geleneksel baskı yöntemlerinin günümüzdeki durumu hakkında neler söylenebilir?
- Yükseköğretim sanat eğitimi kurumlarında geleneksel baskı yöntemlerine yeteri kadar yer veriliyor mu?
- Farklı kurum ve kuruluşlardan el baskıcılığı ile ilgili yeterince destek sağlanıyor mu?
- Geleneksel baskı yöntemlerinin yaşatılması adına ne gibi önlemler alınabilir?
- Beklentileriniz ve önerileriniz nelerdir?

4.1 Geleneksel El Baskıcılığının Geçmişi Hakkında Neler Söylenbilir?

Geleneksel el baskıcılığının geçmişi hakkında atölye ustalarına yöneltilen soruya alınan cevapta hakim olan genel görüş; yaklaşık 650-700 yıllık köklü bir geçmişe sahip bu yöntemlerin Osmanlı döneminden önce de var olduğu ancak Osmanlı döneminde özellikle Fatih Sultan Mehmet'in annesi Gülbahar Hatun tarafından dokuma üzerine baskı tekniklerinin (yazmacılık sanatı) desteklenmesiyle doruk noktaya ulaştığı, daha sonra ise usta çırak ilişkisi dahilinde farklı kökenli yurttaşlara aktarıldığı onlardan günümüze değin varlığını sürdürmeye çalıştığı belirtilmiştir.

Elde edilen bulgular ışığında Anadolu'da ahşap kalıp yöntemiyle el baskıcılığı geçmişinin çok eskilere dayandığı kumaş dokumalar üzerine uygulanan bu yöntemlerin yazmacılık sanatıyla özdeşleştiği için bu şekilde adlandırıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla el baskıcılığı yöntemlerinin kumaş dokumalar üzerine daha çok uygulandığı ve dönem itibariyle usta-çırak ilişkisi şeklinde sürdürülmeye çalışıldığı söylenebilir.

Şekil 18: Ermeni Ustaların Arşivinden Ahşap Baskı Kalıp Örnekleri
(<http://bantuhd.blogspot.com/2016/03/ada-husamadyan.html>)

4.2 Kullanılan Araç-Gereçler Nelerdir?

Baskı ustalarına göre; el baskıcılığı genel anlamda üç temel malzemeden oluşur: çalışmanın uygulanacağı yüzey (kumaş), ahşap kalıp ve boya. Ancak geleneksel baskı çalışmalarında belirtilen temel malzemeler dışında yardımcı malzemeler de kullanılmaktadır. Bunlar: Tezgah (çalışma masası), oyma bıçakları, gön (deri parmaklık), boya teknesi, boya fırçası ve tel fırçadır. Ahşap Kalıplar önceleri ıhlamur ağacından elde edilirken günümüzde sarıçam gibi farklı ağaç türleri de kullanılmaya başlanmıştır. Ancak ıhlamur ağacının yapısının oymaya elverişli olması ve boyayı iyi tutması daha çok tercih edilme sebebi olmuştur. Kalıpları oyma işlemlerinde iskarpela ve nakışbul olarak adlandırılan çeşitli uçlarda oyma bıçakları tercih edilmektedir. Oyma işlemi esnasında olası yaralanmaların önüne geçilmesi maksadıyla deriden imal edilen ve gön adı verilen koruyucu kullanılmaktadır. Baskı çalışmalarında ilk zamanlar bitkiler elde edilen ve kök boya olarak adlandırılan doğal boyalar kullanılmıştır. Ancak daha sonraları teknolojinin gelişmesiyle yoğun emek isteyen kök boyalar yerine anilin ve akremin boyalar kullanılmıştır. Boya işlemi esnasında kalıbın gerektiği ölçüde boya alması amacıyla da boya teknesi kullanılır. Baskıların uygulandığı yüzeyler ise tarihsel süreçte farklılık ve çeşitlilik arz etmiştir. Kumaş üzerine yapılan baskılarla ön plana çıkan geleneksel baskı yöntemleri yakın geçmişte birçok yüzeye uygulanmıştır. Ancak ustalara göre günümüzde kalıp üretim aşamalarının ve doğal boya oluşum basamaklarının zorluğu sebebiyle serigrafi gibi alternatif yöntemlere yönelim artmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda ahşap baskı çalışmalarının yapıldığı atölyelerde baskı ustalarının belirttiği malzemelerle baskı çalışmalarının gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Zira günümüzde gelişen teknolojinin etkisiyle yoğun emek ve beceri isteyen yöntemler yerine serigrafi yöntemlerine başvurulması geleneksel yöntemlerin daha az tercih edilmesine yol açmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da geleneksel baskı yöntemlerini uygulayan atölye sayıları gittikçe azalmaktadır.

Şekil 19: Tokat Ahşap Baskı Kalıp Örnekleri
(<http://www.birustabinusta.com.tr/tr/gorseller/kurslar>)

Şekil 20: Boya Teknesi, 2016

Şekil 21: Tokat Müzesi Ahşap Kalıp Oyma Araç-Gereçleri, 2016

Şekil 22: Parmak Koruyucu (gön), 2016

Şekil 23: Anilin Boya (<https://www.indiamart.com/proddetail/textile-pigment-powder-9281779888.html>)

4.3 Daha Çok Hangi Yöntemler ve Teknikler Kullanılmaktadır?

Atölye ustalarına baskı uygulama çalışmalarında daha çok hangi yöntem ve tekniklerin kullanıldığına dair yöneltilen soruya alınan yanıtta; geleneksel el baskıcılığında en çok kullanılan yöntemin ahşap baskı yöntemi olduğu, bunun temelinde ise usta-çırak ilişkisi, ahşabın kolaylıkla oyulup işlenmesi, ahşap üzerinde doğal dokuların olması, yüzey üzerine aktarılan desenin belirgin olması, malzemelerin rahat bir şekilde temin edilebilmesi gibi sebeplerin olduğu belirtilmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan atölye gezilerinde özellikle ahşap baskının daha yoğun bir şekilde uygulandığı tespit edilmiştir. Bu durumun temel sebebinin geçmişten günümüze kadar usta-çırak ilişkisiyle devam ettirilen bu uygulamaların aslına uygun bir biçimde yaşatılması kaygısı, ahşabın işlenebilirliği ve kullanılan malzemelerin kolaylıkla bulunabilmesi gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir.

4.4 Geleneksel Ahşap Baskının Aşamaları Nelerdir?

Ustalara göre; geleneksel ahşap baskının aşamaları şöyle sıralanmaktadır:

Öncelikle Ihlamur ağacı 6-7 cm kalınlığında kesilir ve ilk zımparalaması yapılır. Daha sonra ahşap kalıbın üzerine uygulanacak desen karbon kâğıt yardımıyla çizilir. Desen etrafına kontür çekilerek belirginleştirilir. Artık belirginleşen kalıp dikkatlice oyulur.

Oyma işleminden sonra kalıbın hazır hâle gelmesi için fazla parçaların düşürülmesi sağlanır. Kalıba tutamak yapılır ve kalıp son kez zımparalanır. Bu işlemlerden sonra sıra boya yapımına gelir. El baskısında kullanılan boyalar anilin ve akremin şeklinde isimlendirilir. Boya yapımı sonunda elde edilen boyalar boya teknesine aktarılır, şayet yapılacak çalışma birden fazla renk (elvan baskı) içeriyorsa farklı kalıplar kullanılır. Tek renk baskı çalışmalarında ise tek kalıp kullanılmaktadır. Bu işlemlerden sonra baskı yapım aşamasına geçilir. Kalıplar boya teknesine batırılarak gerektiği ölçüde boya almaları sağlanır, boya teknesine batırılan kalıplar baskı yapılacak olan yüzeye belli bir basınç yapmak suretiyle uygulanır. Silik çıkan yerlere ince uçlu fırça yardımıyla düzeltme işlemi yapılır. Kalıp üzerindeki desenin yüzeye aktarılma işlemi sonrasında baskı uygulanan yüzeyin kurutulmasına geçilir. Kurutma aşaması sonunda baskı uygulanan yüzey, kumaş ise desenin kalıcılığının sağlanması adına kumaş soğuk suyla yıkanır ve tekrar kurutma işlemine tabi tutulur. Böylece bir çalışma sonlandırılmış olur.

Atölye gezileri kapsamında yapılan tespitlerde ustaların belirttiği üzere tasarlanan desenin veya motifin ahşap kalıplar üzerine aktarılmasıyla başlayan baskı sürecinin desenin istenilen yüzeye aktarılıp kurutulmasıyla tamamlandığı gözlenmiştir. Uygulama çalışmalarında yoğunlukla tek renk üzerine baskı çalışmalarına rastlanmış olup özellikle Tokat yöresinde elvan baskı olarak bilinen renkli çalışma örneklerine de rastlanmıştır.

Şekil 24: Ahşap Baskı Desen Aktarma Aşaması
(<http://www.birustabinusta.com.tr/tr/gorseller/kurslar>)

Şekil 25: Ahşap Baskı Uygulama Aşaması, 2016

4.5 Uygulama Alanları Nelerdir?

Baskı ustalarına uygulama alanlarına yönelik yöneltilen soruya karşılık alınan yanıtlarda genel görüş, geçmişte daha çok yazma ve sofr a bezi gibi kumaş yüzeyler üzerine uygulanan el baskıcılığ ı yöntemlerinin günümüzde kişisel isteklere göre farklı yüzeyler üzerinde de denendiğ i ifade edilmiştir. Gerçekleştirilen atölye gezileri esnasında edinilen izlenimlerde bu kanıyı destekleyen örneklere rastlanmıştır. Kısaca örnekleme gerekirse; kıyafet, şal, fular, yatak örtüsü, yastık kılıfı, perde, abajur, çanta, çizme, ebru çalışmaları vb. gibi hayatın birçok alanında kullanılmakta olan ürünler üzerine el baskısı uygulandığı gözlenmiştir. Bu durumun temel sebebi moda kaygısı ve kişisel tercihlerin farklılık göstermesi olarak değerlendirilebilir.

Şekil 26: Çanta Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneğ i, 2016

Şekil 27: Ebru Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği, 2016

Şekil 28: Yastık Kılıfı Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği
(<https://www.pinterest.ch/pin/362821313715130697/>)

4.6 Kastamonu ve Tokat alışmaları Arasındaki Farklılıklar ve Benzerlikler Nelerdir?

Tokat ve Kastamonu yörelerinde faaliyet gösteren atölyelerdeki baskı ustalarına yöneltilen soruda, Kastamonu ve Tokat alışmaları arasındaki farklılıklar ve benzerlikler saptanmaya çalışılmıştır. Alınan yanıtta gerekli karşılaştırmalar yapılmış ve genel görüşler örneklerle yansıtılmıştır. Öncelikle karşılaştırılan iki yöredeki baskı uygulama çalışmalarında çok büyük farklılıklar olmamakla birlikte yine de tespit edilen küçük detaylar örneklerde belirtilmiştir. Konum itibariyle yakın olan Kastamonu ve Tokat yörelerindeki muhtemel etkileşim sonucunda uygulama çalışmalarında büyük benzerlikler söz konusudur. Ancak yine de bazı küçük farklılıklardan bahsedilebilir.

Örneğin Tokat baskı ustalarına göre; Tokat baskı çalışmalarında kullanılan kalıplar daha ince oyulurken Kastamonu'daki kalıplar genel olarak daha kaba biçimde oyulmaktadır. Öte yandan Kastamonu ustalarının görüşlerine göre; Kastamonu baskı kalıplarının uzun süre kullanım ömrüne sahip olması açısından kaba oymalar söz konusudur ancak istenildiğinde aktarılabilecek desen veya motifin yapısına göre kalıp üzerine ince oyma işlemlerinin de yapılabilceği görüşü hakimdir.

Atölye gezilerinde iki yöreye ait baskı kalıp örnekleri incelenerek fotoğraflarla belgelenmiştir. Bu konuda her iki yörenin atölye ustalarının genel görüşlerine dayanarak ustaların farklı oyma biçimleri, estetik kaygıları, kalıplarının kullanım ömrünün uzun süreli olmasının sağlanması gibi temel sebepler neticesinde iki yörede de farklı oyma biçimlerine sahip kalıplara rastlamak mümkündür. Bu durum baskı uygulama aşamalarında herhangi bir farklılığa sebep olmazken sadece yüzey üzerine aktarılan desenlerin farklılığına neden olur. Zira günümüzde baskı çalışmaları daha çok kişisel tercihlere göre şekillenmektedir. Bu da geleneksel baskı yöntemlerinin sanatsal yönünden çok ticari yönünün ön plana çıkmasına sebep olmaktadır.

Şekil 29: Kastamonu Ahşap Baskı Kalıp Örnekleri, 2016

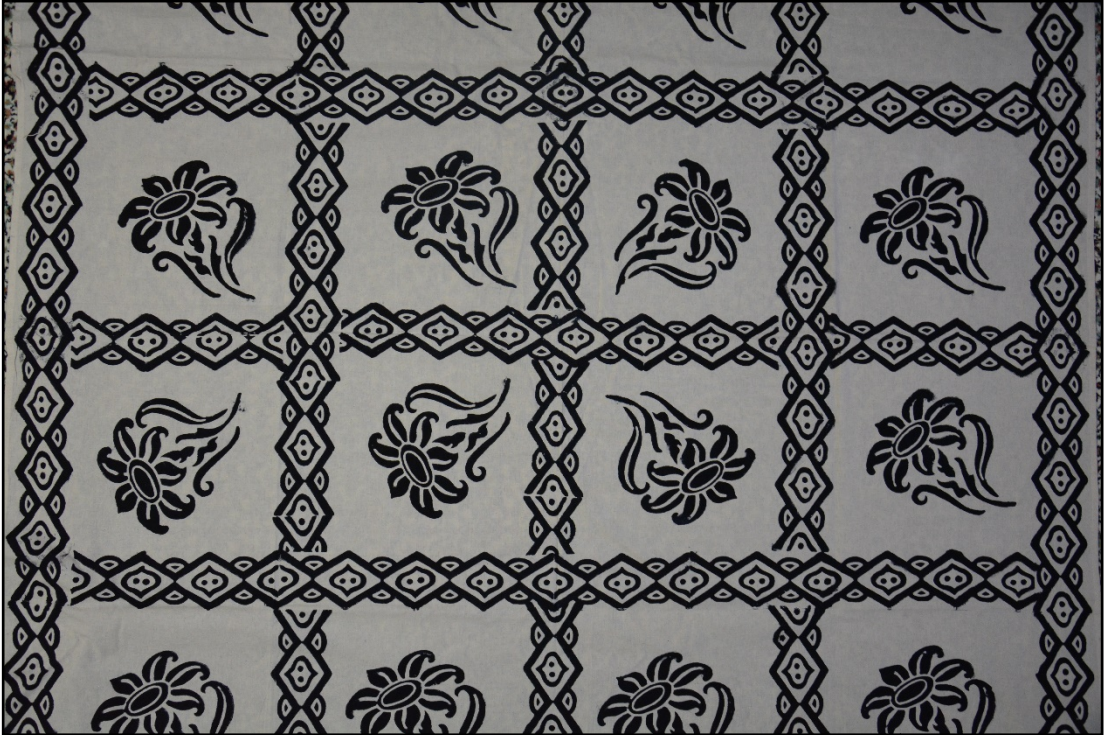

Şekil 30: Tokat Ahşap Baskı Kalıp Örneği, 2016

Tokat çalışmalarında renkli (elvan) uygulamalar da varken Kastamonu çalışmalarında karakalem olarak adlandırılan tek renk baskılar daha ağırlıklıdır.

Şekil 31: Tokat Renkli (elvan) Ahşap Baskı rneği, 2016

Şekil 32: Kastamonu Tek Renk (karakalem) Ahşap Baskı rneği, 2016

Tokat baskı çalışmalarında farklı yüzeylerde de baskılar uygulanırken (çanta, çizme, deri, keçe, ebru çalışmaları, şapka, tişört, vb.) Kastamonu'da daha çok kumaş ve kıyafet üzerine baskılar yapılmaktadır. (sofra bezi, masa örtüsü, elbise, vb.)

Şekil 33: Şapka Üzerine Renkli Ahşap Baskı Uygulama Örneği, 2016

Günümüzde birçok yüzey üzerine baskı uygulama çalışmaları yapılabilmektedir. Ancak bu durum yetenek ve emek isteyen el baskıcılığının önüne aynı zamanda set çekmektedir. Çünkü sanatsal yönünden çok ticari kaygılarla oluşturulan ürünler seri üretim mantığıyla üretilmektedir.

Şekil 34: Masa Örtüsü Üzerine Ahşap Baskı Uygulama Örneği, 2016

Kastamonu baskı çalışmalarında daha çok geleneksel motiflere veya desenlere yer verilirken Tokat baskı çalışmalarında geleneksel desen veya motiflerin yanında günümüze ait güncel motiflere de yer verilmektedir. Örneğin; Kız Kulesi, Atatürk Portresi vb.

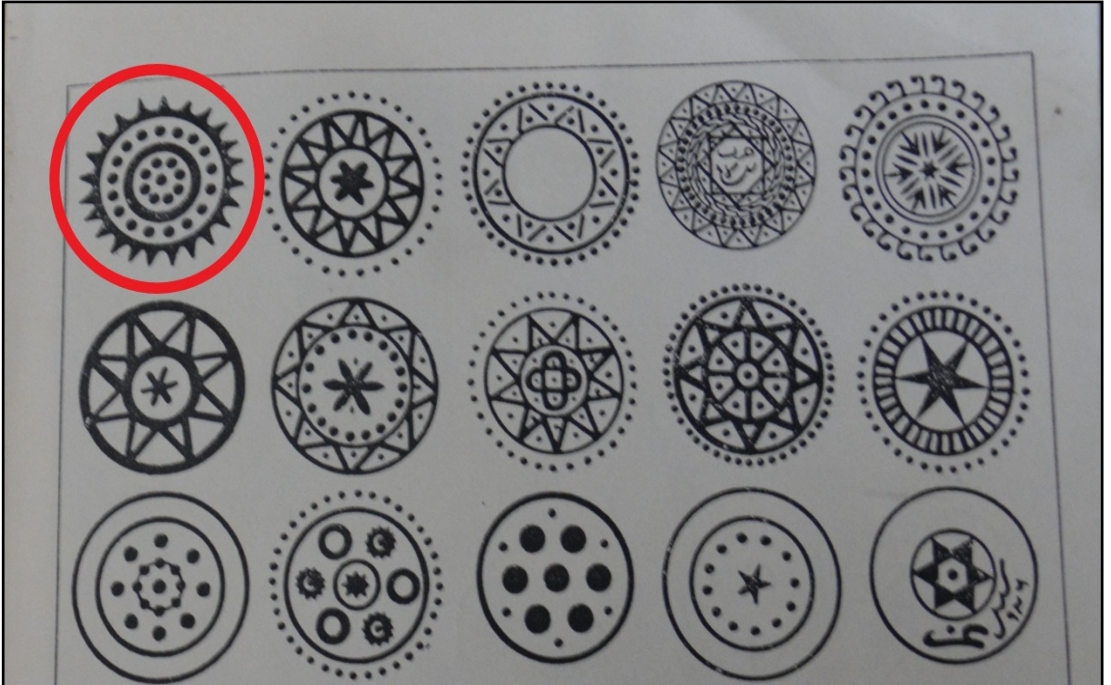
Tokat baskı çalışmalarında geçmişe ait Hitit sembolleri çoğunlukla tercih edilirken Kastamonu baskı çalışmalarında Osmanlı eski para motiflerine, bitkisel ve hayvansal motiflere yer verilmektedir. Kalıplar üzerine oyulan motiflerde özellikle bitkisel ve hayvansal figürlerin fazla olmaları şans ve uğur getirdiklerine olan inançlardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca İslam inancına göre tasvir yasağının etkisiyle de bitkisel ve hayvansal desenlere bir yönelim söz konusudur.

Şekil 35: Hitit Güneş Burcu Renkli Ahşap Baskı Örneği, 2016

Şekil 36: Osmanlı Para Motifli Ahşap Baskı Kalıbı, 2016

Şekil 37: Osmanlı Para Motifi Örnekleri (Koyaş, 1997)

4.7 Geleneksel Baskı Yöntemlerinin Günümüzdeki Durumu Hakkında Neler Söylenbilir?

Atölye ustalarına göre; teknolojinin gelişmesiyle el becerisi ve yoğun emek isteyen ürünler yerine hazır fabrikasyon ürünler tercih edilmektedir. Dijital baskı teknolojisinin ilerlemesi sonucunda geleneksel baskı yöntemleri istenilen düzeyde önemsenmemektedir. Tarihi değere sahip kalıplar turistler tarafından satın alınarak ülke dışına çıkarılmaktadır. Yeterince tanıtım ve eğitim faaliyetleri yürütülmediğinden geleneksel yöntemler kaybolmaya yüz tutmaktadır.

4.8 Yükseköğretim Sanat Eğitimi Kurumlarında Geleneksel Baskı Yöntemlerine Yeteri Kadar Yer Veriliyor Mu?

Yörede faaliyet gösteren üniversitelerdeki uzman kişilere göre; ilgili bölümlerin yakın tarihte açılmış olması sebebiyle henüz istenen düzeyde faaliyet gösteremedikleri ve bazı sorunlar nedeniyle baskı çalışmalarına yeterince yer verilemediği anlaşılmıştır. Yaşanan birtakım sorunlar aşağıda belirtilmiştir:

- Uzman personel yetersizliği
- Baskı sanatına olan ilgisizlik
- Atölye ve çalışma ortamlarındaki fiziksel eksiklikler
- Yüksek öğretim düzeyinde sanat eğitimi veren kurumların ders içerikleri ve uygulama biçimleri oluşturulurken geleneksel sanat yöntem ve tekniklerine yeteri kadar yer verilmemesi.

4.9 Farklı Kurum ve Kuruluşlardan El Baskıcılığı ile İlgili Yeterince Destek Sağlanıyor Mu?

Atölye ustalarına göre; yöresel tanıtım faaliyetleriyle sınırlı kalan geleneksel yöntemler gün geçtikçe zamana yenik düşmekte ve unutulmaya yüz tutmaktadır. Sadece bir kurum ve kuruluşun desteğiyle ayakta kalamayacak bu yöntemlerin kurumlar arası diyalog ve işbirliğinin sağlanmasıyla birlikte kalıcı projelerin üretilmesiyle yaşatılması gerekmektedir. Bu bağlamda el baskıcılığı yöntemlerine yeterince destek sağlandığı söylenemez.

4.10 Geleneksel Baskı Yöntemlerinin Yaşatılması Adına Ne Gibi Önlemler Alınabilir?

İlgili kurum ve kuruluşlarca farkındalık sağlanabilir.

Yerelden evrensele tanıtıcı faaliyetler düzenlenebilir.

Yeterli maddi destek aktarılabilir.

Ticari yönünden ziyade sanatsal yönler ön plana çıkarılabilir.

Tarihi eser niteliği taşıyan geçmişe tanıklık eden kalıplar koruma altına alınabilir.

Sergi, çalıştay, festival, yarışma ve benzeri etkinlikler düzenlenebilir.

Kök boya yapımı ve kalıp oyulma aşamalarına yönelik eğitici kurslar sürekli hale getirilebilir.

Yetkin kişilerle iş birliği yapılarak bu kişilerin tecrübelerinden faydalanılabilir.

Eğitim kurumlarının ilgili ders içeriklerinde düzenlemeler yapılabilir.

Makine üretimi ürünler yerine el becerisi ve emek isteyen ürünler tercih edilebilir.

4.11 Beklentileriniz ve Önerileriniz Nelerdir?

Geleneksel baskı yöntemlerimizin sürdürülmesine yönelik gerekli tedbirlerin alınarak Edinilen bulgular ışığında yöresel baskı tekniklerinin günümüz koşullarında çeşitli nedenlerden ötürü istenilen düzeyde rağbet görmediği, özellikle yükseköğretim düzeyinde sanat eğitimi veren kurumların fiziki ve teknik anlamda alt yapı yetersizlikleri yaşadıkları ve bunun sonucunda ise öğrencilerin baskı alanına ilgisiz kalıp daha çok seçmeli olarak baskı resim atölye uygulamalarına yöneldikleri anlaşılmıştır. Atölye koşullarının sınırlı olması uygulanan tekniklerinde sınırlı kalmasına neden olmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Temeli yüksek baskı tekniklerine dayanan geleneksel el baskıcılığı yöntemlerinin ülkemizde yaklaşık 650-700 yıllık köklü bir geçmişe sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Bu yöntemlerin belli dönemlerde yaygın bir şekilde yapıldığı, usta-çırak ilişkisiyle günümüze kadar varlığını sürdürdüğü ve özellikle kumaş üzerine daha çok uygulanmasından ötürü yazmacılık sanatıyla özdeşleştiği söylenebilir. Araştırma kapsamında Kastamonu ve Tokat yörelerindeki atölyelerden edinilen izlenimlerden ve söyleşilerde elde edilen verilerden yola çıkarak bugün geleneksel baskı yöntemlerimizin gerektiği ölçüde önemsenmediği ve gün geçtikçe atölye sayılarının azaldığına tanık olmaktadır. Bulgularda özgün baskı resim sanatındaki ahşap baskı uygulamalarına benzerliğiyle dikkat çeken geleneksel ahşap el baskıcılığı yöntemleri, bir nevi özgün baskı resim tekniklerinin kumaş ve farklı yüzeyler üzerine uygulanmış hali olarak değerlendirilebilir. Zira özgün baskı resim uygulama çalışmalarında ki tek renk ve renkli baskı örneklerine karşılık bu yöntemlerde karakalem ve elvan (renkli) baskı örneklerine rastlamak mümkündür. Estetik kaygıyla oluşturulan tasarımların belli bir sanat disiplini çerçevesinde ahşap kalıplar üzerinde büyük bir sabır, özveri ve ustalıkla hayat bulup şekillenmesiyle vuku bulan bu yöntemlerin gelişigüzel bir biçimde ortaya çıkmadığı yadsınamaz bir gerçektir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Kastamonu ve Tokat el baskılarının uygulama aşamaları arasında çok büyük farklılıklar saptanmamakla birlikte tespit edilen bazı küçük farkların temelinde ise baskı ustalarının kendilerine has yorumlamaları, geçmişten süregelen inançların, yaşantıların, içinde bulunulan çevrenin, gelenek ve göreneklerin olduğu söylenebilir. Sonuç olarak sanat biçimleri arasında konumlandırabileceğimiz geleneksel el baskıcılığı yöntemlerinin, içinde bulunduğumuz dijital (sayısal) çağın etkisiyle makineleşmeye yenik düştüğüne şahit olmaktadır. Bir ulusun kültürel ve sanatsal benliğine katkılar sağlayabilecek tarihe tanıklık etmiş bu gibi yöntemlerin yaşatılıp gelecek nesillere aktarılması biz sanat eğitimcilerinin temel vazifelerindedir.

Bu bağlamda gelenekten geleceğe anlayışıyla milli kültürümüzün temel taşlarından sayılan bu yöntemlerin yaşatılması adına birtakım tedbirlerin alınması gerektiği düşüncesindeyiz.

Geleneksel baskı yöntemlerinin sürdürülmesine yönelik öneri niteliğindeki bu tedbirlere kısaca değinecek olursak:

- Toplumun ve tüm kurumların sanata olan bakış açılarının geliştirilmesine dönük planlamalar yapılabilir.
- Üniversitelerin tekstil programlarında geleneksel baskı yöntemlerine hem pratik hem de teorik açıdan yeterince yer verilebilir.
- Kültürel ve sanatsal mirası geleceğe aktarma ve yaşatma açısından kalıcı projeler üretilebilir.
- Geleneksel baskı yöntemlerinin uygulandığı atölye sayıları arttırılabilir ve araç-gereç yetersizliği giderilebilir.
- Uygulama çalışmaları çeşitlendirilebilir ve çalışma koşulları iyileştirilebilir.
- İlgili bölümlerdeki akademik personel ihtiyacı giderilebilir.
- Sanat eğitimi veren kurumlar baskı resim sanatının gelişmesine ve güncellenmesine öncülük edebilir.
- Teknolojinin amaç olarak değil de araç olarak kullanılarak eski ve yeninin bütünleştirilmesiyle birlikte farklı ifade tarzları geliştirilebilir.
- Yöresel ve geleneksel sanatların sürdürülmesi amacıyla yetkin kişilerle diyalog ve iş birliği halinde olunabilir.
- Eğitici ve öğretici kurslar sürekli hale getirilip desteklenebilir.
- Geleneksel baskı tekniklerinde kullanılan kalıplar koruma altına alınabilir.
- Gelişen teknolojiyle birlikte el becerisi gerektiren tekniklere de gereken önem verilebilir.
- Geleneksel yöntemleri yerelden evrensele tanıtıcı faaliyetler planlanabilir.
- Sergi, çalıştay, festival, yarışma ve benzeri etkinlikler düzenlenebilir.
- Baskılarda kullanılan desen veya motiflerin hikayeleri ve anlamları üzerine araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H., Toparlı, R., Argunşah, M., Demir, N., Gözaydın, N., Özyetgin, M., . . . Tekeli, S. (2011). *Türkçe sözlük* (11. bsm.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arı, A., ve Diğerleri. (2013). *Gelenekten geleceğe: Türkiye'de somut olmayan kültürel miras*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aslan, M. (2015). Eğitim fakülteleri güzel sanatlar eğitim bölümü resim-iş eğitimi programında özgün baskı dersinde karşılaşılan sorunlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*(2), 92-108. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/261602> adresinden alındı
- Ashier, M. (1987). Türk özgün baskıresim sanatında tahta oyma-basma'nın yeri. *Türkiye'de ve Almanya'da ağaçbaskı sanatı* (s. 1). içinde Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları : 6.
- Atar, A. (1993). *Türk plastik sanatlar tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bayav, D. (2013). *Geleneksel ve deneysel yönleriyle gravür baskı*. Edirne: Paradigma Akademi Yayınları.
- Bulut, G. (1987). Tahtabaskı ve tahtagravüre teknik yaklaşımlar. *Türkiye ve Almanya'da ağaç baskı sanatı* (s. 6). içinde Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları : 6.
- Büyükişleyen, M. Z. (1987). 1400 başlarından günümüze kadar alman ağaç baskısı. *Türkiye'de ve Almanya'da Ağaçbaskı Sanatı* (s. 11). içinde Ankara: Hacettepe Üniveristesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları : 6.
- Büyüköztürk, Ş., ve Diğerleri. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çatalkaya, G. (2016). *Geleneksel yazmacılık teknikleri ile özgün baskı tasarımları (Ağaç baskı) (Yüksek lisans tezi)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
<http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/index.php?menu=2&secim=3&ses=&txtKeywords=&txtDocName=&txtAuthorName=%E7atalkaya&BtnBasitArama=++Ara+++#> adresinden alındı
- Daşdemir, İ. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Diyarbakırlıoğlu, M. A. (2013). *Kaybolan meslekler ve son ustalar-2*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Dönmezer, S. H. (2012). *Türkiye'de baskıresmin gelişimi üzerine bir analiz*. Ankara: Murat Kitabevi.
- Erbay, M. (2013). *Sanat eğitimi üzerine*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Erdem, B. (2017). *Maatbacılık ve basım süreci*. İstanbul: Cinius Yayınları.
<https://play.google.com/books/reader?id=IK5IDwAAQBAJ&pg=GBS.PA64>
adresinden alındı
- Eroğlu, Ö. (2013). *Plastik sanatlar sözlüğü*. İstanbul: Tekhne Yayınları.
- Esmer, H. (2011). *Türkiye'de baskıresme bakmak*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ferahoğlu, N. S. (2007). *İlköğretim okulları 8. sınıflarda tokat yazma motiflerinin özgün baskı çalışmalarında uygulama etkililiği üzerine bir araştırma (Yüksek lisans tezi)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.
<http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/index.php?menu=2&secim=3&ses=&txtKeywords=&txtDocName=&txtAuthorName=feraho%F0lu&BtnBasitArama=++Ara+++#> adresinden alındı
- Fırıncı, M. (2013). Dijital çağda geleneksel baskı resim teknikler arası geçiş (melezleşme). *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, (4), 127-135.
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sanattasarim/article/view/5000187957/5000165384> adresinden alındı
- Gombrich, E. (2009). *Sanatın öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Grabowski, B., ve Fick, B. (2012). *Baskıresim kapsamlı materyaller ve teknikler rehberi*. (S. Atay Eskier, ve A. Z. Tunç, Çev.) İzmir: Karakalem Kitabevi Yayınları.
- Honca, H. (2007). *Exlibris sanatı ve dijital ortamda exlibris sanatı uygulamaları (Yüksek lisans tezi)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- İlbeyi, G. (1993). *Geçmişten bugüne litografi (Doktora tezi)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Kalamış yazmaları*. (tarih yok). 2017 Ark Of Crafts:
<https://www.arkofcrafts.com/tr/kalamis-yazmaları/> adresinden alındı
- Karadağ, E. (2010). Eğitim bilimleri doktora tezlerinde kullanılan araştırma modelleri: Nitelik düzeyleri ve analitik hata tipleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(1), 54. Kasım 24, 2017 tarihinde
<http://kuey.net/index.php/kuey/article/view/882/658> adresinden alındı
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel irade algı çerçevesi ile bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel Yayınlar.
- Kastamonu'nun tarihini resmeden sanat taş baskı*. (2015, Ekim 23). Temmuz 22, 2016 tarihinde
<http://www.kastamonugundemgazetesi.com>:
<http://www.kastamonugundemgazetesi.com/kastamonunun-tarihini-resmeden-sanat-tas-baski.html> adresinden alındı

- Kaya, R. (1974). *Türk yazmacılık sanatı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Keser, N. (2009). *Sanat sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kılınçarslan, S. (2016). *Yaratıcı etkinliklerle görsel sanatlar eğitimi (Özgün konu ve tasarım örnekleriyle)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kıran, H. (2010). *Ağaç baskı sanatı*. Ankara: Bellek Yayınları.
- Koyaş, E. F. (1997). *Başlangıcından bugüne on bin türk motifi ansiklopedisi / Ten thousand Turkish motif encyclopedia*. İstanbul: Gözen Kitabevi.
- Öz, N. D. (2006). *Türk yazmacılık sanatı ve son dönem İstanbul yazmaları (Yüksek lisans tezi)*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
https://www.academia.edu/35742825/T%C3%9CRK_YAZMACILIK_SANATI_VE_SON_D%C3%96NEM_%C4%B0STANBUL_YAZMALARI
adresinden alındı
- Pekmezci, H. (tarih yok). *Baskı resim ve Türkiye’de baskı resim*. Ağustos 5, 2017 tarihinde <http://www.hasanpekmezci.com/>
<http://www.hasanpekmezci.com/baski-resim-ve-turkiyede-baski-resim/>
adresinden alındı
- Smith, R. (2010). *Sanatçının el kitabı*. (S. Faralyalı, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Şişman, A. (2011). *Sanata ve sanat kavramlarına giriş*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Taş baskı. (tarih yok). Temmuz 25, 2016 tarihinde <http://www.kastamonukultur.gov.tr>:
<http://www.kastamonukultur.gov.tr/TR,171370/tas-baski.html> adresinden alındı
- Tepecik, A. (1999). *Baskı teknikleri*. Ankara: MEB Yayınları.
- Tezel, Z. (2009). Yazmacılık sanatında desenleme teknikleri. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:25*, 27-40. Ağustos 27, 2016 tarihinde <https://dergipark.org.tr/download/article-file/69613> adresinden alındı
- Tokat yazmaları*. (2017, Aralık 28). <http://www.tokat.gov.tr/tokat-yazmalari>
adresinden alındı
- Türker, K. (1996). *Ağaç baskı tokat yazmaları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Ç. (2006). *Monotipi baskı teknikleri sanat eğitimindeki önemi ve atölye uygulamaları (Yüksek lisans tezi)*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

Yılmaz, M. (2010). *Görsel sanatlar eğitiminde uygulamalar*. Ankara: Data Yayınları.

